

Familjen viktig för unga på institution

Om institutionsvård för ungdomar ska kunna motiveras måste familjerna involveras och eftervården utvecklas. Det menar den norske psykologen Tore Andreassen.

Text: Anna Fredriksson | Illustration: Johanna Gustafsson | [Prenumerera](#) | Artikel i [SocialPolitik nr 3 2015](#)

Vi vet egentligen väldigt lite om resultaten av att placera ungdomar på institutioner. Det gäller för Sverige och för resten av Norden.

– Det är en paradox att vi använder stora resurser till att placera ungdomar på institutioner, utan att också använda resurser för att undersöka hur de fungerar för de unga.

Det säger **Tore Andreassen**, legitimerad psykolog, verksam vid Barne-, ungdoms- och familjedirektoratet (Bufdir) i Oslo och med många forskningskontakter i Sverige.

I de nordiska länderna finns fortfarande inte någon studie av effekten av institutionsbehandling och bara ett fåtal studier som undersöker hur det går för ungdomarna men utan att säga något om orsakerna. Under senare år har också några registerstudier gjorts.

Ungdomar placeras på institutioner av olika orsaker och med olika behov. Några utifrån ett omsorgsbehov, medan andra har drog- eller beteendeproblem. Många ungdomar på institutioner idag har ett brett spektra av olika problem, som trauman och psykisk ohälsa. Syftet med att vistas på institution varierar, men för alla är ett av målen att ungdomen ska fungera i sin sociala situation efter utskrivning.

Själva institutionsvistelsen innebär en risk i sig. En svensk undersökning fann redan 1998 att 80 procent av ungdomarna begick lagbrott efter utskrivning. En del av dem hade inte gjort något kriminellt innan institutionsvistelsen. 70 procent

missbrukade narkotika efter placeringen jämfört med 60 procent före placeringen.

Både svenska och norska registerstudier visar att unga klarar sig sämre på flera områden efter vistelse på institution, än unga som får ta del av åtgärder i sin hemmiljö.

Den här negativa utvecklingen förklaras ofta med olycklig påverkan mellan ungdomarna och att det bildas en egen ungdomskultur inne på institutionen. Kriminella erfarenheter utbyts och nya ungdomar blir inskolade i de värderingar och kunskaper som har värde i gruppen. Det blir en smittoeffekt. En sådan risk finns i alla åtgärder som samlar ungdomar med problembeteende.

I Norge har man tagit lärdom av forskningsresultaten och börjat använda sig av strikt skilda institutioner för olika ungdomar.

– Vi placerar till exempel inte unga med drogproblematik tillsammans med unga utan drogproblem. Alla får en bedömning där två av varandra oberoende psykologer värderar dokumentation om ungdomen. Sedan väljs institution utifrån deras bedömning, säger Tore Andreassen.

Många enskilda studier, forskningsgenomgångar och metaanalyser, både inhemska och internationella, visar exakt samma sak: generellt dåliga resultat från institutionsbehandling, även om det också finns exempel på positiva resultat. Ungdomar

som var placerade på grund av beteendeproblem uppvisade större risker än andra i social dygnsvård att dö tidigt, dömas för allvarlig kriminalitet, bli inlagda för psykiska problem och ha en dålig utbildning vid 25 års ålder. De som var placerade på andra grunder än beteendeproblem hade en bättre situation som vuxna, men bägge grupperna klarade sig långt sämre än normalpopulationen.

De här svaga resultaten har lett till en utveckling i många länder där flera barn och ungdomar ges andra åtgärder än institution, som MST, multisystemisk terapi (intensiv familjebaserad öppenvårdsinsats) och familjeterapi. Samtidigt ses institutioner fortfarande som en viktig och central åtgärd.

– En del unga behöver vi ha kontroll på under en kort tid. I Norge förordar vi alltid att man ska ha försökt med multisystemisk terapi innan en placering. Men om vi ska rättfärdiga kostnaderna och att man fjärrar ungdomen från en normal social situation och förstör familjelivet, då behöver vi kunna visa att institutioner ger bättre resultat än mindre ingripande åtgärder.

För att uppnå detta behövs eftervård, något som i princip saknas idag både i Norge och Sverige enligt Tore Andreassen. Forskningen visar att ungdomen kan ha en positiv utveckling på institutionen, men att förändringen i liten utsträckning upprätthålls efter avslutad vistelse.

– Felet är att man överskattar institutionsvistelsens betydelse för ungdomen och underskattar värdena utanför institutionen före, under och efter vistelsen.

En lyckad åtgärd kräver mycket mer komplexa ansträngningar.

– Varaktiga förändringar hänger ihop med om familjen involveras från början. De bästa resultaten gäller för institutioner som inkluderar familjen och har fokus på skolan. Också vänner och fritid är viktiga.

En ordentlig planering av utskrivningen och att den innebär fortsatt hjälp till ungdomen och familjen hemma, ökar chanserna att lyckas. Betydelsen av en förändring i hemmiljön är dokumenterad i många undersökningar. Fyra skyddsprocesser är centrala: föräldraengagemang och familjens förmåga att fungera, ungdomens förmåga till självreglering och självbehärskning, social kompetens, skoltrivsel och skolprestationer.

Varför involveras inte familjen mer?

– Man tycker ofta att familjen är för dålig, men när ungdomen är ute då vänder de tillbaka till familjen. Genom att stödja dem till att bli lite bättre är mycket vunnet.

Ett svenskt – norskt utvecklingsprojekt arbetar med behandlingsmodellen MultifunC, som lägger stor vikt vid familjen och eftervården. I Sverige deltar de särskilda ungdomshemmen Råby och Brättegård.

Att notera är att Norge inte har någon motsvarighet till Statens Institutionsstyrelse, SIS med låsta institutioner.

– Låsta enheter är enklare att kontrollera, men i eftervårdsskedet måste man öppna upp. Det är inte många ungdomar vi behöver slutna institutioner för, säger Tore Andreassen.

Tvångsåtgärden isolering/avskiljning finns inte heller i Norge.

– Vi kan ta kontroll över ungdomen ändå. Vi har något som kallas skärmning. Då är ungdomen tillsammans med personal tills hen lugnar sig.

Framtiden ligger i institutionsmodeller som inte bara gör ett gott arbete med ungdomen på institutionen, menar Tore Andreassen.

– Andra nyckelpersoner i den sociala miljön som ungdomen vänder tillbaka till måste involveras. Sådana tilläggstjänster kan medföra ökade kostnader på kort sikt men de kan samtidigt korta vistelsetiden på institution.

Anna Fredriksson

ordomening[at]hotmail.com